

הרב חיים יעקב גאלדוויכט
ראש ישיבה, ישיבת כרם ביבנה

מלכות בית דוד

מוגש ברב יקר להזרת כבוד הגאון הגדול מוה"ר יוסף
דב הלוי סאלאווייציק שליט"א, בהגיעו לגבורות. עוד
ינוב בשיבה טובה, דשן ורענן יהי. וירוה עדרים
בגבורתו ממקור מעיינו אשר לא ידלה.

א. „ויפנו ויעלו דרך הבשן, ויצא עוג מלך הבשן לקראתם, הוא וכל עמו למלחמה
אדרעי. ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו, כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו וגו'“, ובמס' נידה
(סא.) איתא: „מכדי סיחון ועוג אחי הו, דאמר מר סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הו. מאי
שנא מעוג דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי?, אמר רבי יוחנן אמר ר"ש בן יוחאי
מתשובתו של אותו צדיק (שהוצרך הקב"ה להשיבו שלא יירא ממנו – רש"י) אתה יודע מה
היה בלבו. אמר שמא תעמוד לו זכותו של אברהם אבינו שנאמר (ברא. יד), ויבא הפליט ויגד
לאברהם העברי" ואמר רבי יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול“.

והדברים תמוהין, דהאמנם שהיה זה לזכותו של עוג מה שהגיד לאברהם, אבל מה מעלה
יש בזכות זו, לענין מלחמתו בישראל? אדרבה, מאחר שהזכות באה לו מכח עזרתו לאברהם,
הרי בשעה שבא להלחם בישראל, זרעו של אברהם, הלא עוקר הוא בזה בידיים את יסוד
הזכות, ואמאי קא מסתפי משה מיניה?

כלל נקוט בידינו: „קושטא קאי, שיקרא לא קאי“ – האמת יסודה איתן, ובנינה נצחי.
והעושה מעשה הגון וישר, ממשיך לו בזה, כחות רוחניים שקיומן עולמית. אלא דכוחות הללו,
חרב פיפיות הן בידו, אם להרע אם להיטיב, והבחירה נתונה בידו מה יפעל בכוחות אלו,
ומעתה נאמר, דהכוחות שזכה בהן עוג בעבור עזרתו לאברהם מחזקין את ידו, אף נגד סיבת
קבלתן, והן הן המתהפכין עתה, להזיק ולהרע לזרעו של אברהם. וזה יספיק לביאור מאמרם
בפשטות, וזכינו בעז"ה לעמוד על קו יותר עמוק בדבריהם הקדושים ונתחיל לבאר.

ב. „וידע אדם עוד את חוה אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת, כי שת לי אלקים זרע
אחר תחת הבל כי הרגו קין“ ושם במדרש: „תחת הבל כי הרגו קין – מחטיה של הבל (מפני
החטא שנעשה בהבל – עץ יוסף) משל לשני אילנות שהיו סמוכין זה לזה, פכרה (שברה) רוח
את אחד מהן ונפל על חבירו ופכרו. כך תחת הבל כי הרגו קין – מחטיה של הבל נהרג קין.

ונלאים אנו למצא הפתח לבא בשערי מדרש זה. דהעולה מדברי המדרש הנ"ל הוא כי
שת לא בא תחת הבל שנהרג בידי קין, אלא במקום קין שנהרג בחובת הריגתו את הבל.
ועומדים אנו משתאים לדעת מה ראה על ככה בעל המדרש לאפוקי מפשט הכתוב, ולפרש
דשת בא למלאות את חסרונו של קין ולא של הבל כפשט הפסוק. והלא דבר הוא זה.

ג. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פתח: „חרב פתחו רשעים, ודרכו קשתם, להפיל עני

ואביון, לטבוח ישרי דרך, חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, חרב פתחו רשעים' זה אמרפל וחבריו, להפיל עני ואביון' זה לוט, לטבוח ישרי דרך' – זה אברהם, חרבם תבא בלבם' – ויחלק עליהם לילה, הוא ועבדיו ויכם.

ויש להבין מאמרם בתרתי. חדא, הא העידה התורה דענין מלחמת אמרפל וחבריו היתה מלחמת הארבעה את החמישה, ומה דנשבה לוט, הלא זה אתיא ממילא, כיון דנפלה סדום ורכושה בידי הארבעה, ואף לוט היה ביניהם, ומדברי המדרש נילף דנטילת לוט בשבי היה התכלית המכוון ביציאת הארבעה מלכים למלחמה, והא מנלן?.

וטובא יש להבין אמרם ז"ל, לטבוח ישרי דרך' – זה אברהם, והלא מן המקרא מבואר דהמלכים לא יצאו להלחם באברהם כלל, ואברהם, איהו הוא דהכניס עצמו בקשרי המלחמה, להציל את לוט בן אחיו, משביו, והיה הוא בעל היזמה של מלחמה זו, ומהיכי תיתי להפליג ולומר דמטרת מלחמת המלכים היתה, לטבוח ישרי דרך' – זה אברהם?

וקשיים אלו הם בגוף המעשה, אבל צריך גם להבין, מהו שתובע בעל המדרש את עלבונו של לוט מצד רודפיו, ומה פגם מצא בזה שיצאו המלכים להלחם בלוט, דבשלמא גבי אברהם, האדם הגדול בענקים, ודאי יחשב זה לעוון כבד, וקולר תלוי בצוארי מלכים אלו במה שיצאו למלחמה בו, אלא גבי לוט, ידועה היא דעת חז"ל לשפלות ערכו ומעלתו, כמבואר להלן, וא"כ איזה חסרון יש במה שיצאו להלחם בלוט?

„וישא לוט את עיניו וירא את כל כיכר הירדן כי כלה משקה גו'“ „אמר ר' יוחנן כל הפסוק הזה על שם עבירה נאמר: „וישא לוט' וחשא אשת אדוניו את עיני' „את עיניו' – כי היא ישרה בעיני' „וירא' – „וירא אותה שכם בן חמור' – „את כל ככר הירדן' – „כי בעד אשה זונה עד ככר לחם' „כי כולה משקה' – „אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושיקויי' (נוזר כ"ג).

„ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן ויסע לוט מקדם גו'“ – ויסע לוט מקדם – הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשר לא באברהם ולא באלוקיו (מדרש רבה שם ובפירש"י) „ויהי בשחת אלקים את ערי הככר ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה“ ושם במדרש וכן ברש"י שם: „מהו זכירתו של אברהם על לוט? נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גילה הדבר שהיה חס עליו, לפיכך חס הקב"ה עליו“ „וקימא לן „לפום צערא אגרא“, וכמה שיגדל הטורח והצער בקיום הענין, בה במדה מודדין לו שכרו. ונמצינו למדים, דככל שמרובה מדת השכר, אות וסימן היא, על הצער וההתאמצויות שנכרתו בעקביו של אותו מעשה, עליו ניתן השכר. וא"כ לוט שניצל מגזירת ההפיכה ועלה ממיתה משונה לחיים ולהצלה, לפניו משורת הדין, ודאי שהתאפק והתאמץ ביותר במעשה השתיקה, אם ניתן לו שכר רב ועצום כזה, והגע בעצמך שאם על שב ואל תעשה כזה של שתיקה, על שרי אשת אברהם דודו ומיטיבו, וסבת כל העושר אשר ללוט, נתאמץ כל כך עד כמה היתה מדרגתו שפלה ובזויה.

ואחר כל זאת הדרינן לקושייתנו, מה פגם היה ביציאת המלכים למלחמה בלוט.

ד. „וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים“ (ב"ר י"ג ה') ואיתא ע"ז במ"ר שם: „היה צאן ובקר ואהלים“ – ר' טוביא בר יצחא אמר שני אהלים – רות המואביה

ונעמה העמונית (שהנשים נקראות אהל – עץ יוסף) דכוותה „קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות” ר' טוביה ב"ר יצחק אמר ב' אהלים, ר' יוסי ב"ר יצחק אמר שתי מציאות, רות המואביה ונעמה העמונית. א"ר יצחק, מצאתי דוד עבדי' (תהי' פט) היכן מצאתיו? – בסדום”.

ובודאי יורגש ההעלם דבר בסיפיה דמדרש זה, דמה שייכות מציאת דוד לסדום? ואם לחשך לבך לומר, כיון שדוד בא מזרעה של רות וזו באה ממואב, ולוט היה אבי מואב, ומקום מגוריו היה בסדום, א"כ דוד נשתלשל ביחוסו מסדום, זה אינו. דהא לוט בא על בנותיו בהיותו במערה, וזה היה אחרי מהפיכת סדום, וא"כ נמצא שזמן נטיעת האילן אשר משרשיו יצא דוד – נצרו, היתה לאחר ישיבת לוט בסדום, ומהו ביאור דברי ר' יצחק מצאתי דוד עבדי – בסדום?

ויובן ענין זה בהקדם מה שכתוב בספר „שם משמואל” (שבועות תר"ע) וז"ל שם: „הנה זקיני וצוקללה”ה מקאצק אמר דענין המלוכה לא היה נמצא בישראל והיו צריכין ליקח זאת מעמון ומואב עבלקה”ק והפירוש פשוט, כי באשר כל ישראל כאיש אחד המה, אינו שייך שאחד ישתרר על חברו, כמו שאין האבר האחד שבאדם משתרר על אבר האחר, ומשה רבינו ע"ה שהיה מלך, הוא מחמת שהיה נבדל מכלל ישראל ולא היה נחשב שהוא כאבר מאיברי הכלל, רק שקול משה כנגד כל ישראל, ולכן הוצרכו ישראל ליטול המלוכה מעמון ומואב, משום דקליפת מואב גיאות, כמו שאמר הכתוב, שמענו גאון מואב גא מאד' (ישעיה טז). וע"כ היתה נפש דוד המלך ע"ה טמועה בשביה בתוך קליפת מואב כדי להוציא ענין ההתנשאות מהקליפה, ולהביאה אל הקדושה להתנשא ולהשתרר לשם שמים. ושאל המלך לא נתקימה מלכותו אמרו ז"ל (יומא כב:) משום שלא היה בו שום דופי, ושמאל הנביא אמר לו (שמואל א ט"ו), הלא אם קטן אתה בעיניך, ראש שבטי ישראל אתה' ועבור מעשה זה איבד את המלוכה, מפני שהיה חסר לו כח הגיאות והשררה כאמור שם: „כי יראתי את העם, ואשמע בקולם”. עכ"ל. והננו להוסיף בזה קורטוב ולומר דגיאות זו אין להשתמש בה אלא לצורך גבוה בלבד – ויגבה לבו בדרכי ה" וכן „הוי עז כנמר – לעשות רצון אביך שבשמים”, שאם ירתום מדות רעות אלו של עזות וגאווה למילי דעלמא, הלא יצמחו להיות שרש פורה ראש ולענה, ויביאוהו לידי עבירות חמורות ומידות מושחתות, והזהירונו בזה רז"ל שהגאווה מביאה לג"ע ע"ז ושפיכות דמים, וכל המתגאה הקב"ה אומר עליו אין אני והוא יכולים לדור בעולם. וא"כ נחלקת היא ההנהגה של מדת הגאווה לצרכי שמים, בה יוצא הפסדה בשכרה, ולמילי דעלמא כולה הפסד וחסרון – מדה נשחתה ומגונה.

איתא במדרש רות רבה (פרשה ב אות ט"ו): „א"ר זעירא מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר ולמה נכתבה ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים” ושרש ענין גמילות חסדים נעוץ הוא בלבו של האדם, המבטל רצונותיו בפני חברו. והמבטל עצמו בפני קונו הוא מעפיל בזה לרום מעלת גמילות חסדים לפסגתה, וכמאמרם ז"ל „איזהו חסיד המתחסד עם קונו”, ולפלא הדבר, דמה שייך לעשות חסד עם מי שהוא מקור החסד? אלא דודאי מורה המאמר לענין החסד שיש בהתבטלות האדם כלפי שמיא. והמתבונן יראה, איך חוט של חסד משוך על כל מעשה התדבקות רות בנעמי, אשר עזבה את בית אביה ומולדתה, והלכה אחרי נעמי מתוך התבטלות מוחלטת, והתבטלות זו היה מתן שכרה בצדה שהלא זיכה לה הקב"ה שתהיה מעמדת היא מזרעה את דוד מלכא משיחא, וראינו בכאן את המזיגה

המיוחדת שהיתה ברות שנשאה מדת הגאווה והעזות – ירושה מאבותיה מחד גיסא, ומאידך גיסא השכילה לעשות שמוש במדה זו לצרכי גבוה בלבד, מה שאין לצרכי הדיוט בהן השתלמה במדת ההתבטלות. ותכונה זו של השלוב בין גאווה והתבטלות הטילה רות בזרעה עד שנחשפה ונגלתה בדוד המלך הוא „עדינו העצני“ אשר כלפי שמיא „היה מעדן עצמו כתולעת“ (מועד קטן טז:), „וכשהיה יוצא למלחמה באויביו היה מקשה עצמו כעץ“, ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם זוהי מעלתו של ה„עבד האמיתי“ – עובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד.

ה. ועדיין חלה עלינו חובת הביאור מהו מקור יניקתה של גאות מואב, והיכן נטעה בהם מדה זו.

„הנה זה עוון סדום אחותך, גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה“ (יחז' טז, מט) וחז"ל הורונו מה היתה מדה זו של יד עני ואביון לא החזיקה, דלא היה כאן רק, שב ואל תעשה' אלא קום ועשה דל דינים משונים ומעוררי פלצות, במי שלא יכול היה לעמוד מנגד ולראות בצרת נפשו של עני ואביון וכך איתא בילקוט על הפסוק, הכצעקתה': „ר' יהודה אומר, הכריזו בסדום כל מי שהוא מחזיק בפת לחם לעני ואביון, ישרף באש, פלוטית בתו של לוט, היתה נשואה לאחד מגדולי סדום, ראתה עני אחד מדנקר ברחוב העיר ועגמה עליה נפשה, ומה היתה עושה, בכל יום כשהיתה יוצאת לשאוב, היתה נותנת בכד שלה מכל מה שבביתה ומאכלת אותו לעני. אמרו מאין חי העני הזה, וכשידעו בדבר הוציאוה לישרף, אמרה רבוננו של עולם עשה משפטי ודיני. ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד. באותה שעה אמר הקב"ה ארדה נא ואראה אם צעקת הנערה הזאת עשו אנשי סדום אהפוך יסודותיה למעלה. (ועיין עוד בסנהדרין קט: באריכות מעשיהם המושחתים של אנשי סדום).

וחזינן דבסדום אחזו מדת הרשע להיותה המדה הנעלה והמשובחה, והנהיגו ע"פ חוק ומשפט כל זדון ליבם ורע מעלליהם, וביותר כווננו חיציהם אל עניני הגמ"ח כמו הכנסת אורחים ועזרה לזולת, עד שקבעו שאחת דינו של העושה מעשים כאלה – למות מיתה חמורה. ולוט אשר אזה לו את משכנו בינותם – „ישב בשער סדום' ופירשו במ"ר שם „ישב כתיב, אותו היום מינוהו עליהם לשופט“.

וברור דמחמת מעמדו של לוט הלא היה עליו להקפיד ביותר על קיום והעמדת חוקי הרשע, דאם הדיין יהא מזלזל בחוקי הציבור איך יוכל לדון, והלא אם אמר יאמר, טול קיסם מבין שיניך, – טול קורה מבין עיניך' יענוהו. ומצינו דאעפ"כ קיים בהם לוט הכנסת אורחים מתוך סכנת נפשות ודאית וכמו שהשתלשל והלך אליבא דאמת. וכשבאו אנשי סדום לעשות שפטים בשופטם ואורחיו, הלא יקר בעיניו כבוד אורחיו מכבוד בנותיו, ולא מסרם לאנשי העיר, וכל זה הלא מורה באצבע עד כמה היה נעוץ כח תקיפות ועזות בלוט, ומאותו מאורע שנתאמץ כנגד כל הסיבות, והמסובבים, הוקבע בו כח העזות וממנו נשתלשל לזרעו, עד לדוד המלך, וכמו שביארנו דמדה זו נתנפתה בנפתה של רות עד שכל כולה לא היתה אלא לצורך גבוה. ומעשה לוט הוא היפוך הגמור מכשלונו של שאול – כי יראתי את העם'. והירידה לעומק נפשו של לוט באותו מעשה הגיאות ועזות, היא המאירה את דברי ר' יצחק; מצאתי

דוד עבדי' – היכן מצאתיו? בסדום! דשם נטבעה מדת העזות והגאות אשר היא אבן פנה למלכות ישראל, ע"י מעשהו של לוט, ומשם ירושה היא לדוד*.

ו. ודברינו מדויקים ומוכרחין הן להדיא. דהנה בגמ' ב"ק לח. איתא: ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות? אלא נשא משה ק"ו בעצמו, אמר: „ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב כתיב, צרור את המדינים והכיתם אותם מואבים עצמם לא כ"ש?! אמר לו הקב"ה לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן, רות המואביה ונעמה העמונית" הרי שהאזהרה שלא להלחם במואב, היתה משום דרות ונעמה עתידין לצאת מהם, אבל בילק"ש (ישעיה ט"ו רמז תי"ח) איתא: „ולפי שעשה לוט מצוה אחת בעולם הזה שקבל למלאכים בלילה וכתוב, מצות אפה ויאכלו כתיב, אל תצר את מואב". ובהשקפה ראשונה נראים הטעמים סותרים זא"ז! אלא דהן הן הדברים, דשני טעמים אלו ממקום אחד יהלכו, דמעשהו של לוט בהכנסת האורחים הוא שורש התקיפות הנצרך למלכות בית דוד, אלא דתקיפות זו עדיין זקוקה לנפה של קדושה – הלא היא רות המואביה ושני הטעמים חד הם. ואחר שכח זה עתיד לבצבץ ולהופיע בדוד המלך, נאסרה המלחמה במואב.

ז. „א"ר אליעזר בר אבינא אם ראית מלכויות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח" (ב"ר פרשה מ"ב אות ז'), ובא מאמר זה ללמדנו דענין המלחמה בעולם, יש לו שרשים עמוקים ומסתעפים עד שכל מלחמה יש בה הכשר לבא משיח, ונבאר, כאשר מתגרות אומות העולם זו בזו, הנה לעיני המתבונן יש סיבות שונות ומשונות, וטענות רבות לכל צד בדבר המלחמה. ברם לקושטא דמילתא, הלא כנגד כל מערכה דלתתא יש מערכה דלעילא בין שרי אותה אומה, ומערכה זו שבין שרי אוה"ע אינה בינה לבין עצמה, אלא מכוונת היא כנגד ישראל, ומתלבשת מלחמה זו כנגד ישראל, במלחמה בין אומות אחרות, ואפילו בין היוצאים למלחמה אין איש שם על לב דכל חיצו המערכה מכוונים לפגוע בישראל ובמלכותו.

אלא דאחר שהקב"ה מצילנו מידם, הלא יוצאת מלכות ישראל מחוזקת משהיתה, וכך הוכשרה הקרקע לבואו של המשיח ובסוס מלכותו. ומעתה הלא דבר זה מעמיד בקרן אורה את דברי המדרש דלעיל. במלחמת הארבעה את החמישה היתה מלחמה זו רק הבהדיא, אבל שרי אומות העולם סובבו כל מלחמה זו וסיבותיה למען יפול לוט בשבי, ובהכרת לוט לא יהיה מי שיעמיד יסוד העזות והתקיפות במלכות ישראל, ונמצא דבלי מדות אלו יחסר הכח המקיים את המלכות כמו שהיה בשאול אשר ירא את העם וע"כ לא נתקימה מלכותו בידו. נמצא דבשרשה מכוונת המלחמה נגד „שרי דרך זה אברהם" ע"י השבתת תכונתו של לוט, וזו היתה משאת נפשם של שרי אוה"ע – לחסר את הגאות ממלכות ישראל בני אברהם. להפיל עני ואביון ומתוך כך – לטבוח שרי דרך.

(ומאי דקרי ליה בעל המדרש ללוט „עני ואביון") יש לפרשו על דרך מה שדרשו חז"ל

* ואל יקשה לך על מה שדרשו חז"ל כל הנך דרשות דלעיל בגנותו של לוט, מהא דחזינן איך מסר לוט את נפשו על מצות הכנסת אורחים באופן עצום כל כך. דכל זה לא היה בעצם טבעו, אלא שהורגל במדה זו אצל אברהם ונהיתה לו לטבע שני כדאמר בתנחומא (וירא סי' יא) מתלא אמר קרב לגבי דיהנא ואדהן (משל אומרים אם תקרב למשוח בשמן גם אתה תמשח בנגיעתו) אבל בתכונתו רשע היה.

„עניה סוערה לא נוחמה” – עניה מן הצדיקים עניה מן התורה, עניה ממצוות ומעשים טובים”. ואף הכי „עני ואביון” עני מן המצוות ומע”ט).

ובאמת המדרש אם ראית מלכויות מתגרות וכו', כך לשונו: „א”ר אלעזר בר אבינא: אם ראית מלכויות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח. תדע שכן, שהרי בימי אברהם ע”י שנתגרו המלכויות אלו באלו באה הגאולה לאברהם”. ופירשו המפרשים דהכוונה בזה לדרשת רז”ל „ויצא מלך סדום לקראתו אחרי שובו מהכותו את כדלעומר ואת המלכים אשר אתו אל עמק השוה הוא עמק המלך (ב”ר י”ד י”ז), אל עמק שוה’ – ר’ ברכיה ור’ חנניא בשם ר’ שמואל בר נחמן, ששם הושו כל אומות העולם וקצצו ארזים ועשו בימה גדולה, והושיבו אותו בתוכה למעלה והיו מקלסין לפניו ואומרים לו שמענו אדוני וגו’. אמרו לו מלך את עלינו, נשיא את עלינו”. וכך מעז יצא מתוק דתוך אשר בקשו לקעקע יסוד מלכות ישראל, הכירו עתה במלכות ישראל, הבאה מזרעו של אברהם ע”י נצחוננו על המלכים.

ח. „וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת, כי שת לי אלקים זרע אחד תחת הבל כי הרגו קין”. „ותקרא שמו שת וכו’ ר’ תנחומא בשם ר’ שמואל אמר נסתכלה באותו זרע שהוא בא ממקום אחר, ואי זה זה מלך המשיח” (ב”ר פר’ כ”ג ז’) וע”פ הנתבאר, אותו הזרע שנסתכלה בו הוא דוד המלך שבא ממקום אחר לגבי ישראל דהוא מואב, והיה צריך לבא ממואב כדי שיהיה בו מדת התקיפות הנדרשת למלכות ישראל. ומזה ראינו דהמקור הקדמון למדה זו של תקיפות היה בשת. וראיה לדבר הלא הם דבריהם ז”ל הובאו במדרש על הפסוק: „ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן וגו’ לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע” וז”ל המדרש: ר’ תנחומא משום ר’ שמואל, ונחיה מאבינו זרע, ונחיה מאבינו בן אין כתיב כאן, אלא ונחיה מאבינו זרע – אותו זרע שהוא בא ממקום אחר, ואיזה? זה מלך המשיח”. והן הן הדברים, דמעשה בנות לוט החיה את ה„זרע אחר” דבא משת עד שהגיעה שעת הכושר והגיעה, זרע אחר’ – לדוד מלכא משיחא דאתיא מרות דאתיא ממואב. וכן מפורשין הדברים בשילהי רות רבה (פר’ ח’ אות ג’), „רבי יצחק פתח (תהילים מ’), אז אמרתי הנה באתי, שירה הייתי צריך לומר שבאתי ואין אז אלא שירה שנא, אז ישיר משה, מכלל לא יבוא הייתי ובאתי, „במגילת ספר כתוב עלי” במגילה – „אשר צוית לא יבואו בקהל לך” (איכה א) בספר – „לא יבוא עמוני ומואבי”, ולא די שבאתי אלא במגילה ובספר כתוב עלי, במגילה – פרץ חברון רם עמינדב נחשון בועד עובד ישי דוד’. בספר, ויאמר ה’ קום משחהו כי זה הוא’ (ש”א ט”ז) רב הונא אומר כתיב, כי שת לי אלקים זרע אחר’ – זרע הבא ממקום אחר ואי זה זה מלך המשיח’. וכאן אתפרש להדיע ש, זרע הבא ממקום אחר’ הוא דוד המלך דאתיא מרות המואביה. ומכל זה נעמוד על יסוד תכונתו של שת, הלא היא מדת התקיפות.

ט. בספר שם משמואל (פר’ בראשית תרע”ד) כתב: „דהנה כבר אמרנו שקין מלשון קנין ויש. אך חוה אמרה קניתי איש את ה’, היינו לעבודתו ית”ש צריך שהאדם יהיה יש בעיני עצמו, כאומרם ז”ל (סנהדרין לז). חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, ואמרו (קידושין מ’) לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, וכן כל העולם כולו כאילו חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, ולהיפוך ח”ו הוא להיפוך. אבל מבלעדי זה צריך להיות האדם שפל בעיני עצמו ויבטל עצמו בתכלית הביטול לרצון השי”ת, ומי שהוא יש בעיני עצמו, הוא שורש פורה ראש ולענה

ונתהוה ממנו גס רוח, ומעותד לכל רע, – ע"ז ג"ע ושפיכות דמים, כי בסוטה (ד:), „כל שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז, וכל המתגאה כאילו בא על כל העריות ומביא לידי שפכ"ד". והנה קין לעומת שהיה לו להיות כנ"ל היה להיפוך, שבעניני העולם היה יש וקנין בעיני עצמו וגס רוח, כמו שהיה ענינו שעבר על ע"ז שאמר לית דין ולית דין, ובא אל תאומתו של הבל, והרג את הבל. אבל הבל היה בעיני עצמו כהבל ואפס ואין. אבל גם זה אין שבחו שהרי היה גם בענין עבודה כן, שלא עלה על דעתו להרהיב עוזו בנפשו להקריב קרבן עד שראה את קין מקריב, הביא גם הוא טפל לקין, כמו"ש והבל הביא גם הוא, שחשב שבאמצעות קין יתקבל גם קרבנו. ואם שבצד אחד השפלות היא מדה טובה, וע"כ נתקבל קרבנו, מ"מ מצד אחר היא מדה חסירה שחסר לו להיות לבו מוגבה בדרכי ה' וע"כ נהרג עכ"ל.

ולאחר שהאיר עינינו השם משמואל' בהסברת ענינו של קין, נפלאים מאד הם דברי המדרש „תחת הבל כי הרגו קין – מחטיה של הבל נהרג קין“, דהלא מה שנחסר אחרי הריגת קין, היתה מדת התקיפות, ושת כמו שנחבאר נתנה בו מידה זו לצורך העתיד, וע"כ מוכרחין הן הדברים דבא שת תחת קין דוקא, שהלא הבל היה הפך מדה זו, ומאחר שמלכות ישראל נצרכת היא למדת התקיפות נתנה לשם מדת התקיפות למלא מקומו של קין, כי שת לי אלקים זרע אחר ואי זה זה מלך המשיח! והדברים כקילורין לעינינו.

י. והדברים מאירים בכפליים מתוך דברי המדרש עה"פ „חרב פתחו רשעים“ שנדרשו לעיל ע"י ר' יהושע בשם ר' לוי על מלחמת המלכים כנגד לוט ואברהם, דשם דרש ר' יהושע מסכנין בשם ר' לוי פסוק זה גם כנגד הריגת הבל ע"י קין, וכך איתא שם: ר' יהושע סכנין בשם ר' לוי אמר: כתיב חרב פתחו רשעים וגו', חרב פתחו רשעים ודרכו קשתם' – זה קין, להפיל עני ואביון לטבוח ישרך דרך' – זה הבל, חרבם תבוא בלבם' – נע ונד תהיה בארץ. ע"כ. וברור דאם נדרשו שתי דרשות אלו ע"י ר' יהושע בשם ר' לוי על אותו הפסוק, על כרחינו ענין אחד יש לשני מאורעות אלו – מלחמת המלכים והריגת הבל ע"י קין. ולפי הנתבאר בודאי הדברים כן, דהחרב שפתחו רשעים בין ע"י המלכים והן ע"י קין היתה מכוונת כנגד יסוד התקיפות שנצרך להשתלשל למלכות ישראל, שהרי קין שהרג את הבל נתחייב מיתה והשבית בזה את מדת הגיאות והתקיפות, עד שעמד שת והחזיר מידה זו. (וגם בתנחומא הובאה הפסוק של חרב פתחו רשעים, על שני ענינים אלו מלחמת המלכים וקין והבל. כך פתח רבי תנחומא בר אבא, חרב פתחו רשעים – זה קין שפתח בהריגת הבל אחיו. קודם שנהרג אדם בעולם. חרבם תבוא בלבם זה למך שהרגו) ושני דרשות אלו עולות בקנה אחד.

יא. „ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם (בר' יד, טו)“, אמר הקב"ה אביהם פעל עמי בחצי הלילה, אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה. ואימתי? במצרים שנאמר (שמות יב) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו', (ב"ר פשה מ"ג אות ג'), ויש להבין הקשר בין רדיפתו של אברהם אחר הד' מלכים, שזה נחשב שפעל עם הקב"ה, לבין יציאת מצרים שבאתה לבניו כשכרו. וע"פ דברינו, פעולת אברהם בהצלת לוט היתה הוצאת הכחות הטמונים בלוט, שנועדו לשמש בקודש היא מלכות ישראל, ומבואר בדברי קדושים דתפקידם של ישראל בגלות מצרים היה להעלות הכוחות הנמצאים במצרים מסטרא דטומאה לסטרא דקדושה, כדי שיתכשרו נפשותיהם לקבלת התורה, כמ"ש בהוציאך את העם ממצרים, תעבדון את האלקים על ההר הזה. ובאופן זה פירשו את הפסוקים „ואחרי כן יצאו ברכוש גדול“ דלא היה זה רק רכוש גשמי, אלא בעיקר הרכוש הרוחני, וזהו גם „וינצלו את מצרים“ דלשון וינצלו מורה שהצילו

את כוחותיה כנודע. והנה מבואר דשני הענינים הללו, בפנימיותם ענין אחד המה. ומה נמלצו לחכי דברי השפ"א (ליקוטים כא) וז"ל: „קומו צאו (מה שאמר פרעה למשה ואהרן) וכתיב התם בסדום קומו צאו (ויאמר קומו צאן מן המקום הזה וגו') י"ל כי גם שם היתה הכוונה להוציא האורות הנמצאים בסדום כענין שכתוב מצאתי דוד עבדי היכן בסדום". רק שחתניו לא היתה להם השייכות לזה הבנין, שבנותיו היו מיוחדין לו, כמו כן הרמז כאן קומו צאו על הניצוצות קדושות שהיו במצרים שכולן עלו עם בני-ישראל. עכ"ל והן הן הדברים.

יב. ונחזור אל הראשונות. דברי חז"ל במס' נדה (ס"א) מתבארים עתה ביתר עמקות. דהנה זכותו של עוג במה שהגיד לאברהם לא היתה רק על המעשה הטוב שעשה, אלא שהיה שותף ומסייע להעמדת מלכות ישראל, ובמעשהו ירה אבן פנה להצלת מדת התקיפות הנצרכת למלכות ישראל. ובשעה שהיו ישראל עומדים לפני הכניסה לארץ, היו עוסקין במצות, שום תשים עליך מלך' כמו שכתב הרמב"ם בריש הלכות מלכים „שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות עליהם מלך וכו'“, ותכלית מצוה זו גילוי כבוד מלכות ה' בעולם, ובודאי שנגד משימה מעין זו הלא דרושים כחות עצומים ע"מ להלחם נגדה, ושיהיו שוים בכוחם לכחות הדרושים להקים את מלכות ישראל, וזהו דקמסחפי משה מעוג. דמאחר שעוג נגע ביסוד הבנין של מלכות ישראל, הלא זכותו נותנת לו הכחות לפעול נגד המשך קיומה ועמידתה, כיון שמקור הכחות הללו היא מלכות ישראל גופא.

יג. צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת' (משלי יד) „ר' אליעזר המודעי אומר: צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' וחסד לאומים חטאת – כל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא לחרף אותנו בו וכו' (ב"ב יא), וע"פ דברינו ביאור הדברים פשוט. דכיון שמעשה החסד שעושין עם ישראל נותן להם חלק בחזוק ישראל, הלא ממשיכים להם בזה כחות גדולים, אלא זו דרכם כסל למו שמנצלים כחות אלו כנגד ישראל עצמם, וע"כ כל צדקה וחסד שלהם חטאת היא כיון שהכוחות שמקבלים הם עבור זה הם מכוונים נגד ישראל. וההוראה היוצאת לנו מזה לכל דור ודור, היא, שאין לנו לבקש עזרתם וחסדם של אוה"ע במקום דאפשר כיון דחסד זה מתהפך הוא אצלם אחר זמן לקרני ברזל לנגח בהם את ישראל, ואין לנו לבטוח אלא על אבינו שבשמים אשר חסדו מעולם על יראיו“, באלקים נעשה חיל – והוא יבוס צרינו“ בב"א.